

تحولات تولید محصولات کشاورزی و نگاهی به مسائل اساسی آن در همایشهای ۱۳۷۵

عذرا دژم

بخش کشاورزی به عنوان یک قطب توانمند اقتصادی کشور تأمین‌کننده $\frac{1}{4}$ تولید ناخالص داخلی، $\frac{1}{3}$ اشتغال، $\frac{4}{5}$ نیاز غذایی، $\frac{1}{3}$ صادرات غیرنفتی و $\frac{1}{10}$ نیاز صنایع به محصولات کشاورزی است و توفیق این بخش در طول برنامه اول توسعه سبب شد محور توسعه در برنامه دوم قرار گیرد. گرچه برخی نارساییها و مشکلات اساسی از جمله یکپارچه‌سازی اراضی، آبیاری، تحقیقات و نیروی انسانی، بازرگانی و... به عنوان عامل بازدارنده سبب کاهش سرعت توسعه شده است. این در حالی است که وزیر کشاورزی رشد تولید محصولات زراعی و باغی را در واحد سطح طی سال گذشته در مقایسه با ابتدای اجرای برنامه پنجساله اول توسعه اقتصادی ۵۰ تا ۲۰۰ درصد اعلام کرده است.*

*. این اطلاعات با استفاده از گزارش تشریح وضعیت و روند پیشرفت کشاورزی، بخش «پیشرفت فعالیت، امکانات بخش کشاورزی» ارائه شده است.

● در حالی که گذشت افزون بر مشکلات موجود ناسازگارهای طبیعت نیز تأثیر منفی بر تولید داشت.

چغندر قند که در سالهای اخیر رشد بی سابقه‌ای یافته بود به سبب پایین بودن نرخ خرید تضمینی با استقبال کشت روبه‌رو نشد و آنچه کاشته شده بود نیز در اثر طغیان آفت در استان خراسان به کاهش تولید انجامید و در مجموع تولید چغندر در کل کشور با ۳۳ درصد کاهش نسبت به سال قبل به حدود ۴/۲ میلیون تن رسید که حدود ۲ میلیون تن کاهش داشت.

اما استان برنج به گونه‌ای دیگر بود استان مازندران و گیلان با ۴۶۰ هزار هکتار مزارع برنج که تأمین‌کننده حدود ۸۰ درصد برنج کشور است بار دیگر بهنگام برداشت با واردات روبه‌رو شد و قیمت برنج تا ۴۰ درصد در منطقه کاهش یافت که منجر به پیشنهاد یک طرح دو فوریتی از سوی نمایندگان مجلس شورای اسلامی شد، که دو فوریت آن در جلسه علنی به تصویب نرسید. در این طرح پیشبینی شده است که در طول یک برنامه هشت ساله تعرفه گمرکی برنج وارداتی به میزان ۵۰ درصد افزایش یابد و پس از سه سال اجرا، از ابتدای برنامه پنجساله سوم توسعه سالانه به میزان ۱۰ درصد کاهش داده شود به گونه‌ای که تا پایان برنامه سوم توسعه، تعرفه گمرکی به معادل صفر درصد برسد.

پنبه نیز از جمله محصولات است که با وجود افزایش تولید دچار مشکل شده است. به گفته مسئولان کشاورزی محلی نوسان قیمت و رکود بازار سبب شد که ۲۰ هزار تن تولید سال قبل در انبارها بماند. به گفته همین منابع تولید امسال در منطقه گرگان و گنبد به ۲۰۰ هزار تن می‌رسد که سبب خواهد شد در سال جاری این محصول با تولید انبوه و رکود بازار روبه‌رو شود.

● جدا از این کمی و کاستیها دکتر کلانتری در سخنرانیهای مختلف اعلام داشته است که مشکل بخش کشاورزی در زمینه تولید نیست بلکه شبکه‌های توزیع و تبدیل و حمل و نقل باید بهبود یابد.

با این که وزیر کشاورزی آمار تولیدات اقلام کشاورزی - باغی و زراعی - را ۶۰ میلیون تن اعلام کرد که نسبت به قبل از برنامه اول توسعه دو برابر افزایش یافته است. اما در مراسم آغاز

تحولات تولید محصولات کشاورزی و...

سال تحصیلی در دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان اعلام داشت: شرایط موجود در بخش کشاورزی از نیروی انسانی گرفته تا نظامهای بهره‌برداری، دانشگاههای کشاورزی و شیوه‌های اجرایی و دولتی هنوز برای پاسخگویی به نیازهای کشور بسنده نیست. وزیر کشاورزی یادآور شد چنانچه با امکانات و محدودیتهای آب بتوانیم تولید محصولات کشاورزی را طی ۲۵ سال آینده از ۵ درصد رشد در سال برخوردار کنیم کار بزرگی انجام داده‌ایم.

● بخش باغبانی که چشم‌انداز امیدبخشی برای صادرات غیرنفتی دارد، در سال جاری نخستین کنگره باغبانی را برگزار کرد.

وزیر کشاورزی در این کنگره گفت میانگین سالانه صادرات بخش کشاورزی ۷۵۰ میلیون دلار بود که ۵۰۰ میلیون دلار آن از طریق محصولات باغی کسب شده بود. وی با اشاره به رشد عملکرد تولید در زیربخش باغبانی که طی ۱۲ سال گذشته حدود ۳ درصد بود گفت توسعه فعلی این زیربخش پاسخگوی نیاز کشور برای سالهای آینده نیست و محور توسعه باغبانی باید بر روی صادرات استوار باشد. در همین کنگره دکتر کلانتری اعلام کرد سیاستهای مالیاتی و یارانه‌ای باید در مسیری باشد که تولیدکننده واقعی مورد حمایت قرار گیرد و افرادی که امکانات دولت را با تولیدات پایین و غیراقتصادی هدر می‌دهند از سیاستهای حمایتی دولت بی‌بهره شوند.

وزیر کشاورزی ضمن ابراز رضایت از افزایش سطح زیرکشت، رشد تولید در واحد سطح را نامطلوب خواند و آن را نشانه خلأ آگاهی دست‌اندرکاران، محققان و تولیدکنندگان دانست و خاطر نشان کرد: افزایش تولید و بالا رفتن عملکرد برای رسیدن به ۱۴ میلیون تن تولید در صورتی که راهکارهای درست و مناسب را بدانیم طی سه سال آینده امکانپذیر خواهد بود.

● در ابتدای سال جاری دکتر کلانتری اعلام کرد با خروج صنعت چای از انحصار دولت تا پایان برنامه دوم تحرکی در تولید این محصول پدید آمد. براساس طرح پیشبینی شده هر زمانی که ظرفیت کارخانه‌های چای‌سازی حداقل ۲۵ درصد ظرفیت تولید برگ سبز چای شود، خرید چای آزاد خواهد شد و دولت در مورد چای نیز مانند گندم و برنج تنها خریدار تضمینی خواهد بود. در نیمه دوم سال جاری براساس قراردادی که بین نماینده سازمان خواربار و کشاورزی ملل

متحد (فائو) و معادن امور باغبانی وزارت کشاورزی در زمینه افزایش تولید چای و آماده‌سازی کشت آن در تهران به امضا رسید شرکت مشاوره بین‌المللی با ایران همکاری خواهد کرد و فائو مبلغ ۲۵۴ هزار دلار به ایران اهدا خواهد کرد که ۸۷ هزار دلار آن تجهیزات است. فائو در زمینه تهیه بذره‌های مناسب خارجی برای تکثیر بوته چای و نیز افزایش تولید داخلی نیز با ایران همکاری خواهد کرد.

در اواخر بهار سال جاری نخستین کنفرانس منطقه‌ای تغییر اقلیم به منظور بررسی اثرات این تغییر بر کشاورزی و غذا برگزار شد.

وزیر کشاورزی در تشریح اثرات تغییر اقلیمی گفت: این تغییر موجب مقاوم شدن آفات و بیماری‌های گیاهی می‌شود و بیشترین تأثیر آن بر روی کشاورزی است که اصلیت‌ترین منشا تأمین مواد غذایی مردم است. این تغییر همچنین تخصص‌های جدیدی را بوجود می‌آورد. وی تأکید کرد تحقیقات بر روی واریته‌های کشاورزی و اصلاح آنها باید همزمان با تغییرات اقلیمی به منظور بالا بردن مقاومت آنها صورت پذیرد.

دکتر کلانتری با اشاره به این موضوع که اقلیم آب و هوایی شرایط مناسبی برای تجدید آفات و بیماری‌های قارچی بویژه در مناطق جنوبی کشور بوجود آورد، گفت عوامل مذکور موجب شد تا در چهارماه اول سال جاری بیش از دو میلیون هکتار از اراضی علیه آفات سمپاشی شود در حالی که سال گذشته ۱/۲ میلیون هکتار به سمپاشی نیاز پیدا کرد.

موضوع آب و آبیاری از جمله مسائل بخش کشت و کار است و دولت از سال گذشته طرح آبیاری تحت فشار را با جدیت فراوان دنبال می‌کند دکتر کلانتری به هنگام بازدید از دومین نمایشگاه تجهیزات آبیاری با سودمند خواندن طرح آبخوان گفت در اکثر مناطق مرکزی و شرق ایران آبخوان وجود دارد ولی با استفاده از آب آبخوان نمی‌توان زراعت آبی را به ۱۴ میلیون هکتار افزایش داد. وی افزود با راندمان ۶۰ درصد آب حاصل از بارندگی و جریانه‌های سطحی فقط پنج میلیارد متر مکعب آب به آبخوانها تزریق خواهد شد.

وزیر کشاورزی در مورد توان آب استحصال شده در کشور گفت این رقم حداکثر ۱۴۰

تحولات تولید محصولات کشاورزی و...

میلیارد مترمکعب است که فقط ۹۰ میلیارد مترمکعب آن استحصال می‌شود. وی گفت تا پایان برنامه دوم با ایجاد سدهای جدید می‌توان ۲۰ میلیارد مترمکعب دیگر آب استحصال کرد. وی افزود در صورت اجرای طرح آبیاری تحت فشار می‌توان به طور متوسط ۷۵۰ هزار هکتار از اراضی را تحت پوشش زراعت آبی قرار داد و افزود چنانچه از آبیاری تحت فشار بخوبی استفاده شود می‌توان اراضی آبی را از ۸ میلیون هکتار فعلی به ۱۵ میلیون هکتار توسعه داد. در همین زمینه مهندس سیدعلی میلانی مدیرعامل بانک کشاورزی در نیمه اول سال جاری اعلام کرد: ۴۰۰ هزار هکتار از اراضی کشور زیر پوشش طرح آبیاری تحت فشار قرار می‌گیرد که برای اجرای آن ۱۳۰۰ میلیارد ریال اعتبار پیشبینی شده است و بانک کشاورزی موظف است ۸۰۰ میلیارد ریال از این اعتبارات را تأمین و پرداخت کند و بقیه آن را دیگر بانکها پرداخت خواهند کرد.

مهندس میلانی همچنین گفت به منظور توسعه این طرحها و حمایت از کشاورزان ۷۰ درصد سود اعتبارات آبیاری را دولت پرداخت می‌کند.

وی با اشاره به این نکته که بازپرداخت اعتبارات پرداختی ۷ تا ۱۰ ساله است گفت: بانک کشاورزی اعتبارات موردنیاز خود را از سیستم بانکی یکساله دریافت می‌کند اما آن را در هفت سال از کشاورزان بازپس می‌گیرد.

یکی از مشکلات بخش کشاورزی کمبود نیروی انسانی متخصص است که دکتر کلانتری بی‌توجهی به تأمین نیروی متخصص را بزرگترین مشکل بخش نامیده است.

وی که در دوازدهمین اجلاس مشترک رؤسای دانشکده‌های کشاورزی و منابع طبیعی و گروه برنامه‌ریزی کشاورزی و شورای عالی برنامه‌ریزی تبریز سخن می‌گفت افزود نیروی انسانی موجود در کشاورزی قادر به حل مشکلات این بخش نیست. وی ضمن انتقاد از شیوه آموزش و نوع تخصصها گفت: نیاز کشاورزی ما تنها در بخش دولتی ۴۰ برابر نیروی متخصص موجود در کشور است که این نیاز با این شیوه آموزشی تأمین کردنی نیست.

وی در این جلسه با اشاره به افزایش ۹۰ میلیون نفری سالانه بر جمعیت جهان گفت: این

رشد نشاندهنده مشکلات آینده جهان برای تأمین مواد غذایی است. از این رو جای هیچ درنگ و تأخیری نیست ما باید در تولید مواد غذایی به مرحله مطمئنی برسیم وگرنه آسیب خواهیم دید. وزیر کشاورزی همچنین از ۸۰۰۰ دانشجویی که سالانه از دانشگاههای علوم کشاورزی فارغ التحصیل می‌شوند یاد کرد و گفت برای دستیابی به تولیداتی به ارزش ۸۰ میلیارد دلار در بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۰ (به قیمت ثابت)، تقویت و توسعه نیروی انسانی محقق، خلاق و متفکر در امر کشاورزی ضروری است. اگر در این زمینه توفیق نیابیم هر قدر که برای استحصال آب و یکپارچه‌سازی اراضی و مسائل اقتصادی دیگر سرمایه‌گذاری کنیم باز هم نمی‌توانیم کاری از پیش ببریم.

● در سال جاری یکی از دل‌مشغولیهای مسئولان و متولیان تولیدات کشاورزی کاهش میزان صادرات غیرنفتی بود. از این رو در نیمه امسال سمیناری تحت عنوان کشاورزی ایران و بازارهای جهانی در تهران برگزار شد که در این گردهمایی دکتر کلانتری با اشاره به سهم ۷۰ درصدی بخش باغبانی در تولیدات محصولات کشاورزی گفت: بی‌توجهی به کیفیت و کمیت صادرات محصولات کشاورزی موجب شده تا تولیدات این بخش نتواند به صورت اصلی به بازارهای جهانی راه یابد. وی در این سمینار سیاستهای اجرا شده از سوی برخی نهادهای دست‌اندرکار صادرات و واردات را مورد انتقاد قرار داد و افزود شرایط و ضوابط تولیدات محصولات صادراتی با تولید در داخل تفاوت دارد. باید در سیاستهای تولیدی تجدیدنظر کنیم و استاندارد کالاهای خود را به سطح جهانی برسانیم.

جدای از تلاشهایی که برای افزایش تولید و کسب درآمد ارزی در بخشهای مختلف صورت می‌گیرد در سال جاری نیز بار دیگر مشکل پیاز و سیب‌زمینی به صورت مسئله‌ای دائمی بروز کرد، که به گفته وزیر کشاورزی نبود سرمایه در دست تعاونیها و سیاستهای نادرست صادراتی دلیل بروز آن بود.

وزیر کشاورزی در گفتگو با خبرنگاران در این مورد گفت سیاستهای متغیر صادراتی در بخش بازرگانی و همچنین دخالت دلالان از جمله عوامل افزایش قیمت برخی از محصولات مانند

تحولات تولید محصولات کشاورزی و...

سیب‌زمینی و پیاز است.

وی گفت باید صادرات و واردات با کنترل آزاد باشد و نیازی برای انبار کردن نباشد. وی افزود طرحی تهیه و به رییس جمهوری ارائه شده است مبنی بر این که باتوجه به ضایعات ۳۵ درصدی انبار کردن سیب‌زمینی پاییزه و بالا بودن قیمت جهانی این محصول، بهتر است مازاد آن در پاییز صادر شود و در اسفندماه باتوجه به پایین بودن قیمت جهانی را وارد گردد.

وی در تشریح نقش دلالان در این مورد گفت: به سبب محدود بودن اعتبارات بخش، دلالان با قیمتهای بالا این محصولات را خریداری می‌کنند و با سودهای کلان به بازار عرضه می‌دارند.

وزیر کشاورزی در مورد مشکل اعتبارات بخش گفت: سیستم بانکی کشور امسال باتوجه به سیاستهای انقباضی که برای مهار تورم اتخاذ کرده است اجرای قانون را نیز به تأخیر می‌اندازد. پس از گذشت هفت ماه از سال هنوز بانکهای تجارت و ملی هیچگونه تسهیلات اعتباری در اختیار کشاورزان قرار نداده‌اند. و به سبب کمبود نقدینگی در شبکه تعاونی روستایی و اتحادیه‌ها سلف‌خرها حداکثر اجحاف را در زمینه خرید محصولات کشاورزان به قیمت پایین بر آنها تحمیل می‌کنند و از همین‌رو شرکت سرمایه‌گذاری کشاورزی بزودی تأسیس خواهد شد.

این شرکتها با هدف جذب نقدینگی موجود در بخش کشاورزی و هدایت این سرمایه‌ها در راه توسعه کشاورزی ایجاد می‌شوند.

● مهندس جلال رسول‌اف معاون برنامه‌ریزی و پشتیبانی وزارت کشاورزی در هفته بهره‌وری در همین زمینه اعلام داشت به منظور جذب نقدینگی بخش خصوصی ایجاد شرکت‌های سرمایه‌گذاری برای طرح‌هایی مانند نیشکر و برخی دیگر از طرح‌های کشاورزی، در دست بررسی است.

وی با اشاره به تشکیل ۱۲۰ تعاونی تولیدی از طریق یکپارچه‌سازی اراضی در سال جاری گفت: طی برنامه دوم ۵۰۰ تعاونی تولیدی ایجاد می‌شود و در ماه‌های آینده نیز مؤسسات اعتباری تعاونی‌های روستایی راه‌اندازی خواهد شد و همچنین طرح ایجاد شرکت‌های سرمایه‌گذاری برای برخی از تعاونیها در دست بررسی است.

● در ماههای آخر سال ۱۳۷۵ خبر همکاری دو وزارتخانه کشاورزی و جهاد سازندگی در مورد طرح توسعه زیتون امیدبخش بود. براساس این طرح، یک میلیون هکتار از زمینهای موات و جنگلهای تخریب شده زیر کشت زیتون خواهد رفت.

به گفته احمد لازمی زاده مسئول اجرای طرح اصلاح و توسعه کشت زیتون سازمان جنگلها و مراتع کشور ۲۷۰ هزار هکتار از اراضی منطقه زاگرس را برای کشت زیتون، بادام و گردو شناسایی کرده است.

سازمان خواربار و کشاورزی جهانی (فائو) نیز کمک ۱۹۴ هزار دلاری در زمینه تولید نهال، انتقال دانش فنی و اعزام کارشناس برای طرح زیتون در اختیار ایران قرار داده است.

در سال ۱۳۷۵ ایران توانست ۲/۵ میلیون اصله نهال زیتون تولید کند که از این نظر به خودکفایی رسید و در صورت نیاز مازاد آن به خارج از کشور صادر خواهد شد.



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی